

УДК 340.12

**МІЖНАРОДНИЙ БІЛЛЬ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ У СВІТЛІ
ПОТРЕБОВОГО-ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ**

Наконечна А. М.

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна,
Львів

Виявлено фіксацію людських потреб та інтересів у Загальній декларації прав людини та Міжнародних пактах ООН 1966 року про права людини. Здійснено децю нетрадиційну класифікацію таких потреб та інтересів. Визначено кількісні показники кожного з різновидів потреб (інтересів), передбачених цим первинним Міжнародним біллем про права людини. Так,

- за критерієм життєдіяльності, в якій виникають та існують людські потреби (інтереси), серед останніх найбільшу питому вагу займають потреби (інтереси) особистісні (14 випадків (37 %)). Далі ідуть потреби (інтереси) у сфері соціального захисту (9 випадків (24 %)), політичні (6 випадків (16 %)), економічні (5 випадків (13 %)), культурно-духовні (3 випадки (8 %));*
- залежно від виду носіїв потреб, у досліджених міжнародно-правових актах більше акцентовано увагу саме на потребах (інтересах) індивідуальних (20 випадків); зазначаються також колективно-індивідуальні (14 випадків) та колективні потреби (інтереси) (4 випадки).*

Ключові слова: особистісні потреби (інтереси), економічні потреби (інтереси), політичні потреби (інтереси), культурно-духовні потреби (інтереси).

Наконе́чна А. М. Міжнародний Билль о правах человека в свете потребностно-исследовательского подхода / Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Украина, Львов

Обнаружено фиксацию человеческих потребностей и интересов во Всеобщей декларации прав человека и в Международных пактах ООН 1966 г. о правах человека. Осуществлено несколько нетрадиционную классификацию таких потребностей и интересов. Определены количественные показатели каждого из разновидностей потребностей (интересов), предусмотренных этим первичным Международным биллем о правах человека. Так,

- за критерием жизнедеятельности, в которой возникают и существуют человеческие потребности (интересы), среди последних наибольший удельный вес занимают потребности (интересы) личностные (14 случаев (37%)). Далее следуют потребности (интересы) в сфере социальной защиты (9 случаев (24%)), политические (6 случаев (16%)), экономические (5 случаев (13%)), культурно-духовные (3 случая (8%))

- в зависимости от вида носителей потребностей, в исследованных международно-правовых актах более акцентировано внимание именно на потребностях (интересах) индивидуальных (20 случаев); указываются также коллективно-индивидуальные (14 случаев) и коллективные потребности (интересы) (4 случая).

Ключевые слова: личностные потребности (интересы), экономические потребности (интересы), политические потребности (интересы), культурно-духовные потребности (интересы).

Nakonechna A. M. International Bill on Human Rights in the light of the needs-research approach / Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine, Lviv

There have been detected fixation of human needs and interests in the Universal Declaration of Human Rights and United Nations International Covenants on Human Rights of 1966. It has been made somewhat non-traditional classification of such needs and interests. It has been determined quantitative indicators for each of the types of needs (interests) identified by this primary International Bill of Human Rights. So,

- according to the criterion of liveliness, in which there arise and there are human needs (interests), among the latter the largest specific weight occupy the needs (interests) of personal (14 cases (37%)). The following are needs (interests) in the field of social protection (9 cases (24%)), political (6 cases (16%)), economic (5 cases (13%)), cultural-spiritual (3 cases (8%));

- depending on the type of carrier needs, the investigated international legal acts focus more on the needs (interests) of the individual (20 cases); collective-individual (14 cases) and collective needs (interests) (4 cases) are also indicated.

Key words: personal needs (interests), economic needs (interests), political needs (interests), cultural and spiritual needs (interests).

Вступ. У зв'язку з 70-річчям Загальної декларації прав людини [1] слід відзначити, що вона, а також похідні від неї інші складові Міжнародного Білля з прав людини [2,3] протягом зазначеного часу були предметом незчисленних досліджень, які базувалися на різноманітних методологічних підходах. Наприкінці XX ст. у вітчизняній загальній теорії права було запропоновано такий методологічний підхід до дослідження будь-яких правових явищ, який

було названо «потребовим» та який ґрунтується на соціально-правовій парадигмі. Між тим, саме потребова-дослідницький підхід є, окрім усього іншого, гранично-гуманістичним, оскільки його осердям є реальне існування кожної людини, яке неминуче опосередковується процесом задоволення потреб. [5, с. 8–13; 6, с.18]. Проте із згаданого дослідницького підходу міжнародно-правові акти, наскільки нам відомо, поки що не ставали предметом розгляду. Тому пропонована стаття, присвячена висвітленню та обґрунтуванню результатів саме такого дослідження.

Базовими терміно-поняттями означеного підходу є, ясна річ, «потреба» та «інтерес». При цьому зауважимо, що двійником поняття «потреба» є поняття «інтерес», оскільки «інтерес» є усвідомленою потребою. А отже, акцентувати на термінах «інтерес» і «потреба» у міжнародних актах будемо рівною мірою.

Виклад основного матеріалу. Першовідкривачем ідеї потребового підходу до праворозуміння й правопізнання, говорячи мовою сучасної науки, постав Сократ. Його пріоритет і заслуги в цьому безперечні, як безперечно й те, що він тільки сформулював питання про потребове пізнання права, а ще точніше – Сократ намітив, позначив принцип потребового правопізнання. З тих пір до нашого часу в різних формах цей принцип був присутній практично у всіх природно-правових та інших методах правопізнання. Переконливим свідченням цього факту стало, зокрема, і наше дослідження методологічної традиції доктрини природного права [4].

Однак у якості спеціального природно-правового пізнавального інструмента потребовий підхід до правопізнання, у відповідності сучасному рівню розвитку юридичної науки, був сформульований ще в межах позитивістської традиції правопізнання відомим українським філософом, методологом і теоретиком права П.Рабіновичем, який він

поступово конкретизував і застосовав до виявлення сутності праворозуміння [5, с. 8–13].

Потребовий підхід постулює ідею про те, що сутність соціальних явищ становлять ті корисні їх сторони, які можуть бути використані людиною та суспільством для задоволення їхніх потреб. Відтак саме праворозуміння нині визначається автором як відображення у людській свідомості тих властивостей «правоявищ», які є корисними для задоволення потреб людини чи суспільства.

Реалізація потребового підходу для розуміння сутності правових явищ вимагає таких дій: 1) слід досягнути загальне розуміння потреб різних суб'єктів суспільства, що вимагає, зокрема, з'ясування співвідношення цих потреб з такими суміжними явищами, як інтереси, мотиви, цілі відповідних суб'єктів; 2) необхідно виокремити основні різновиди таких потреб, зважаючи на їх певну класифікацію; 3) мають бути здобуті змістовні знання стосовно потреб: а) загальносоціальних; б) групових; в) індивідуальних у тому суспільстві, де сформоване, функціонує та розвивається досліджуване правове явище; 4) потрібно встановити: а) потреби яких саме суб'єктів (тобто чиї потреби – чи то окремих індивідів, чи то певних їх спільнот, об'єднань, чи то суспільства в цілому) задовольняє досліджуваний феномен; б) які ж саме види таких потреб він задовольняє; 5) слід з'ясувати, чи здатний досліджуваний правовий феномен бути засобом, інструментом задоволення певних потреб, а якщо здатний, то якою мірою. Зокрема, з'ясувати, чи він є лише одним із таких засобів, чи ж єдиним засобом.

Виходячи з такого підходу, П. Рабінович запропонував дефініцію поняття прав людини як певних можливостей людини, котрі необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно зумовлюються досягнутим рівнем розвитку суспільства і забезпечені обов'язками інших суб'єктів

[6, с.18]. Тобто ці можливості потрібні для того, щоби діяти певним чином або утриматися від дій у суспільстві задля задоволення своїх потреб. У цьому сенсі права людини опосередковують задоволення потреб їх носія відповідно до рівня розвитку, насамперед, того суспільства, в якому ці потреби сформувалися і в якому він має намір їх задовольнити.

Цей підхід лежить в основі безлічі концепцій, зокрема антропосоціокультурної теорії та екзистенціальної парадигми.

Згідно з антропосоціокультурною теорією праворозуміння, визначними представниками якої є О. Гьоффе, Р. Фербер та А. Маслоу, з позицій парадигми трансцендентального обміну благами між людьми, він спричинюється двома атрибутивними умовами можливості людського світу, а саме: 1) буттєво сконструйованою атрибутивною націленістю людей на безперервну реалізацію ними власної автономної сутності; 2) комунікативною солідарністю. *Perpetum mobile* цих одвічних устремлінь людей є їх потреби у благах та життєва необхідність їх задоволення [7, с.119]. Так, О. Гьоффе зауважує, що навіть з посиленням на трансцендентальні потреби завдання легітимації права ще не може бути виконане повністю. Необхідно, зазначає він, показати, що існують суб'єктивні вимоги, іншими словами, суб'єктивні потреби визнання відповідних інтересів іншого. Хоча людина, розмірковує він, – це потенційно суспільна істота «від природи», вона, тим не менше, повинна сама створити себе як таку, активувати затаєнні у собі потенційні суспільні якості, тому що суспільство виникає тільки із взаємного визнання одного іншим. У цій місії правам людини належить своя, нічим не замінима роль: людині перед само-ствердженням необхідно потурбуватись про основоположні умови людського буття. «Той гнів та характерна пристрасть, – продовжує О. Гьоффе, – якими супроводжується

протест проти порушення прав людини, є справедливим саме тому, що, по-перше, мова іде про вроджені інтереси, визнання яких, по-друге, має характер вимоги». І одразу ж задається питанням: «на якій підставі я можу вимагати від інших визнання за собою безперечних інтересів?». Відповідь на дане питання О. Гьоффе вбачає у кореляції, тобто дії, що може відбутися лише за умови дії у відповідь: права людини можуть бути легітимовані на засадах взаємності, тобто обміну [7, с. 119–120].

Згідно з концепцією Р. Фербера до процедур обґрунтування фундаментальних практичних принципів (чи фундаментальних норм) необхідно додати ще один виключно важливий аспект: «безпосереднє чи опосередковане врахування життєвих потреб інших людей» [7, с. 118].

А. Маслоу називав ці потреби справжніми людськими потребами (без їх задоволення людина як вид не можлива в принципі, тим більше не можлива людина-особистість). Адже власні потреби індивіда діють на нього як природна необхідність, тому з їх вимогами він не може не рахуватися. Так відбувається символічний обмін свободи індивіда на його блага [8, с. 38].

В. Майхофер, один з представників екзистенціальної парадигми, вважав, що право вкорінене в новому екзистенціалі - «буття-як» («*Alssein*»), в якому, на його думку, і заснована можливість права як такого.

Обґрунтовуючи цю тезу, вчений вказує на, здавалося б, очевидний факт: наше буття з іншими завжди є не "буттям взагалі", а буттям-як: покупця, продавця, друга, сусіда, лікаря і т.д. Кожному з них «по суті» належить обсяг повноважень, іманентних відповідному статусу. Сам німецький філософ приводить у «Праві та бутті» приклад: «жінка» «як мати» вступає не у «вигаданий» їй, а «з

природи» визначений «зв'язок» з дитиною, який «визначає» її буття як матері вищим від усякого індивідуального проізволення, і направляє у справжність деяких відносин «заради-дитини» [9, с.13] .

Як відомо, в первинних документах ООН з прав людини, які є предметом дослідження статті, закріплена п'ятичленна класифікація прав людини, а саме: фізичні, особистісні, культурні, економічні, політичні [10, с.14].

Першим у світі серед науковців таку класифікацію запропонував один з колишніх студентів юридичного факультету Львівського університету Герш Лаутерпахт.

У Загальній декларації прав людини (далі – ЗДПЛ) двічі вживається термін «інтерес» (ч.4 ст.23 («...для захисту своїх інтересів») та ч.2 ст.27 («...захист його моральних і матеріальних інтересів...»)) та закріплюється низка найважливіших потреб (інтересів). Більш детально вони відображені, а також розширений їх перелік у Міжнародних пактах про права людини (Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (далі – МПГПП) (термін «інтерес» вживається 6 разів (двічі у ч.1 ст.14 («...коли того вимагають інтереси приватного життя сторін», «...коли публічність порушувала б інтереси правосуддя»), один раз у ч.3 ст.14 («...коли інтереси правосуддя того вимагають»), ст.21 («...в інтересах державної чи суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я...»)), ч.1, 2 ст.22 («...для захисту своїх інтересів», «...в інтересах державної чи суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я...»)), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (далі – МПЕСКП) (термін «інтерес» вживається тричі (ч.1 ст.8 (п. а) «...для здійснення і захисту своїх економічних та соціальних інтересів...», п. а,с)«...в інтересах державної безпеки чи громадського порядку...»)), а

«потреба» - один раз (ч.2 ст.11) («...забезпечити справедливий розподіл світових запасів продовольства відповідно до потреб...»)).

Вони класифікуються:

1) за змістом потреб (за сферою життєдіяльності):

- особистісні (потреба у житті (ст.3 ЗДПЛ, ст.6 МПГПП), свободі (ст.3 ЗДПЛ, ч.1 ст.9 МПГПП), особистій недоторканості (ст.3 ЗДПЛ, ч.1 ст.9 МПГПП), рівності перед законом та рівному захисті законом (ст.7 ЗДПЛ, ст. 26 МПГПП), ефективному відновленні прав компетентними національними судами (ст.8 ЗДПЛ), публічному розгляді справ (ст.10 ЗДПЛ, ст. 14 МПГПП), обвинуваченого вважатися невинним, доки його вина не буде встановлена у законному порядку (ч.1 ст.11 ЗДПЛ, ч.1 ст.15 МПГПП), невтручанні в особисте та сімейне життя (ст.12 ЗДПЛ, ч.1 ст.17 МПГПП), недоторканості житла (ст.12 ЗДПЛ), захисті від втручання в особисте та сімейне життя (ст.12 ЗДПЛ, ч.2 ст.17 МПГПП), вільному пересуванню та виборі місцяпроживання (ст.13 ЗДПЛ, ч.1 ст.12 МПГПП), у вступі у шлюб (ст.16 ЗДПЛ, ч.2 ст.23 МПГПП), свободі думки, слова, переконання (ст.18,19 ЗДПЛ, МПГПП), у гуманному поведженні і поважанні гідності, властивій людській особі (ст.10 МПГПП));

- економічні (потреба володіти майном як самотійно, так і спільно (ч.1 ст.17 ЗДПЛ), у праці, вільному виборі праці (ч.1 ст.23 ЗДПЛ, ст.6 МПЕСКП), у благоприємних умовах праці (ч.1 ст.23 ЗДПЛ), в умовах, що відповідають вимогам безпеки та гігієни (п.4 ст.7 МПЕСКП), в однаковій для всіх можливості просування по роботі на відповідні більш високі ступені (п.5 ст.7 МПЕСКП));

- політичні (потреба у правосуб'єктності (ст.6 ЗДПЛ, ст.16 МПГПП), у притулку (ч.1 ст.14 ЗДПЛ), у громадянстві (ч.1 ст.15 ЗДПЛ), у свободі мирних зібрань (ч.1 ст.20 ЗДПЛ, ст.21 МПГПП), в участі в

управлінні своєю державою (ч.1 ст.213ДПЛ, ст.25 МПГПП), у створенні профспілки та участі в її діяльності (ч.4 ст.23 ЗДПЛ, ст.22 МПГПП, п.1ст.8 МПЕСКП));

- у сфері соціального захисту (потреба у відпочинку (ст.24 ЗДПЛ, п.6 ст.7 МПЕСКП), у соціальному забезпеченні (ст.22 ЗДПЛ), у достатньому життєвому рівні (ч.1 ст.25 ЗДПЛ, ч.1 ст.11 МПЕСКП), у соціальному та міжнародному порядку (ст.28 ЗДПЛ), у захисті від безробіття (ч.1 ст.23 ЗДПЛ), у рівній оплаті за рівну працю (ч.2 ст.23 ЗДПЛ, п.2 ст.7 МПЕСКП), у справедливій винагороді (ч.3 ст.23 ЗДПЛ, п.1 ст.7 МПЕСКП), у задовільному існуванні самих працівників та їхніх сімей (п.3 ст.7 МПЕСКП), у найвищому досяжному фізичного і психічного здоров'я (ч.1 ст.12 МПЕСКП));

- культурно-духовні (потреба в освіті (ч.1 ст.26 ЗДПЛ, ч.1 ст.13 МПЕСКП), у пріоритеті вибору виду освіти для своїх малолітніх дітей (ч.3 ст.26, ч.3 ст.13 МПЕСКП), у вільному доступі до культурних цінностей (ч.1 ст.27 ЗДПЛ, п.2 ч.1 ст.1 МПЕСКП)).

Наведена градація має не тільки дослідницьке і навчальне значення, а й може бути корисною у конструюванні та вдосконаленні юридичних механізмів їх задоволення, оскільки ефективність таких механізмів значною мірою зумовлюється специфікою відповідних потреб (інтересів), яка саме і відбивається їх класифікаційно-видовою належністю.

2) залежно від виду носіїв потреб :

- колективні (у свободі мирних зібрань (ч.1 ст.20 ЗДПЛ, ст.21 МПГПП), у соціальному та міжнародному порядку (ст.28 ЗДПЛ), у рівній оплаті за рівну працю (ч.2 ст.23 ЗДПЛ, п.2 ст.7 МПЕСКП), у пріоритеті вибору виду освіти для своїх малолітніх дітей (ч.3 ст.26, ч.3 ст.13 МПЕСКП));

- індивідуальні (потреба у житті (ст.3 ЗДПЛ, ст.6 МПГПП), особистій недоторканості (ст.3 ЗДПЛ, ч.1 ст.9 МПГПП), публічному розгляді справ (ст.10 ЗДПЛ, ст. 14 МПГПП), обвинуваченого вважатися невинним, доки його вина не буде встановлена у законному порядку (ч.1 ст.11 ЗДПЛ, ч.1 ст.15 МПГПП), невтручанні в особисте та сімейне життя (ст.12 ЗДПЛ, ч.1 ст.17 МПГПП), захисті від втручання в особисте та сімейне життя (ст.12 ЗДПЛ, ч.2 ст.17 МПГПП), вільному пересуванні та виборі місця проживання (ст.13 ЗДПЛ, ч.1 ст.12 МПГПП), у вступі у шлюб (ст.16 ЗДПЛ, ч.2 ст.23 МПГПП), у праці, вільному виборі праці (ч.1 ст.23 ЗДПЛ, ст.6 МПЕСКП), , в однаковій для всіх можливості просування по роботі на відповідні більш високі ступені (п.5 ст.7 МПЕСКП), у притулку (ч.1 ст.14 ЗДПЛ), у громадянстві (ч.1 ст.15 ЗДПЛ), потреба у відпочинку (ст.24 ЗДПЛ, п.6 ст.7 МПЕСКП), у соціальному забезпеченні (ст.22 ЗДПЛ), у достатньому життєвому рівні (ч.1 ст.25 ЗДПЛ, ч.1 ст.11 МПЕСКП), у захисті від безробіття (ч.1 ст.23 ЗДПЛ), у справедливій винагороді (ч.3 ст.23 ЗДПЛ, п.1 ст.7 МПЕСКП), у найвищому досяжному фізичного і психічного здоров'я (ч.1 ст.12 МПЕСКП), потреба в освіті (ч.1 ст.26 ЗДПЛ, ч.1 ст.13 МПЕСКП));

- колективно-індивідуальні (потреба у свободі (ст.3 ЗДПЛ, ч.1 ст.9 МПГПП), рівності перед законом та рівному захисті законом (ст.7 ЗДПЛ, ст. 26 МПГПП), ефективному відновленні прав компетентними національними судами (ст.8 ЗДПЛ), недоторканості житла (ст.12 ЗДПЛ), , свободі думки, слова, переконання (ст.18,19 ЗДПЛ, МПГПП), у гуманному поводженні і поважанні гідності, властивої людській особі (ст.10 МПГПП)), потреба володіти майном як самотійно, так і спільно (ч.1 ст.17 ЗДПЛ), потреба у благоприємних умовах праці (ч.1 ст.23 ЗДПЛ), , в умовах, що відповідають вимогам безпеки та гігієни (п.4 ст.7 МПЕСКП), у правосуб'єктності (ст.6 ЗДПЛ,

ст.16 МПГПП), у притулку (ч.1 ст.14 ЗДПЛ), в участі в управлінні своєю державою (ч.1 ст.213ДПЛ, ст.25 МПГПП), у створенні профспілки та участі в її діяльності (ч.4 ст.23 ЗДПЛ, ст.22 МПГПП, п.1ст.8 МПЕСКП), у задовільному існуванні самих працівників та їхніх сімей (п.3 ст.7 МПЕСКП), у вільному доступі до культурних цінностей (ч.1 ст.27 ЗДПЛ, п.2 ч.1 ст.1 МПЕСКП)).

Індивідуальні потреби (інтереси) задовольняються лише одноособовими діями. Колективні потреби (інтереси) задовольняються виключно спільними діями учасників групи носіїв потреб (інтересів). Питання колективно-індивідуальних потреб (інтересів) є дискусійним. [6, с. 25; 11, с. 152; 12, с. 86; 13, с. 73].

Особистісні потреби (інтереси). Потреба у житті є індивідуальною та зумовлена тим, що воно є невід'ємною умовою існування кожної особи.

Потреба у свободі є колективною-індивідуальною і обумовлена тим, що вона є необхідною для повноцінної реалізації усіх можливостей, наданих особі. Проте необхідно чітко знати межі свободи.

Потреба в особистій недоторканості теж є індивідуальною та спричинена тим, що вона є гарантією свободи людини, насамперед свободи від свавільних дій посадових осіб. Зокрема, завдання фізичних чи психічних страждань іншою людиною (ст. 4, 5).

Потреба людей у рівності перед законом і рівному захисті законом є колективно-індивідуальною і пояснюється тим, що це є важлива умова існування правової держави.

Окрім цього, принцип рівності є логічним продовженням принципу справедливості.

Потреба в ефективному відновленні прав є також колективно-індивідуальною і диктується фактом їх порушення іншими особами.

Таке відновлення забезпечується державою юридичними та організаційно-правовими гарантіями.

Потреба людини у публічному розгляді справи з дотриманням всіх вимог справедливості незалежними і неупередженими судами є індивідуальною та мотивується тим, що гласність сприяє зниженню суб'єктивізму суду та дозволяє усім бажаючим упевнитися, що встановлені законом процедури розгляду справ дотримуються. Тобто вона є важливим інструментом, який сприяє зміцненню довіри до діяльності судової системи.

Окрім цього, публічність є важливим елементом права на справедливий суд [14, с.360].

Ч. 3 ст.14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права передбачає такі гарантії її задоволення як:

1) термінове і докладне повідомлення обвинуваченого мовою, яку він розуміє, про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення;

2) надання достатнього часу і можливості для підготовки обвинуваченим свого захисту і спілкування з обраним самим ним захисником;

3) судження без невинуваченої затримки;

4) судження в присутності обвинуваченого і можливість захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним захисника;

5) допит свідків, які дають показання проти обвинуваченого, або право на те, щоб цих свідків було допитано, і право на виклик і допит свідків обвинуваченого на тих самих умовах, які існують для свідків, що дають показання проти нього;

6) користування безплатною допомогою перекладача, якщо обвинувачений не розуміє мови, використовуваної в суді, або не говорить цією мовою;

7) неможливість бути приневоленим до давання свідчень проти самого себе чи до визнання себе винним.

8) проведення процесу стосовно неповнолітніх так, щоб враховувались їх вік і бажаність сприяння їх перевихованню (ч.3 ст.14).

Потреба обвинуваченого у вчиненні злочину вважатися невинним до тих пір, доки його вина не буде встановлена у законному порядку є індивідуальною та обґрунтовується тим, що звинувачення не може базуватись на чутках, плітках, припущеннях тощо.

Також потрібно зважати на те, що ніхто не може бути засуджений за злочини, які в час їх вчинення не становили злочину по національних законах чи згідно з міжнародним правом.

Потреба у невтручанні в особисте та сімейне життя так само є індивідуальною та впливає з того, що кожна людина є найбільшою цінністю у демократичній державі. Кожна людина є унікальною, індивідуальною, є суб'єктом неформальних зв'язків, носієм приватних інтересів, які є її особистою справою.

Термін «сімейне життя» з позиції Європейського суду з прав людини насамперед охоплює стосунки між жінкою і чоловіком, які перебувають у шлюбі, зареєстрованому згідно із національним законодавством.

Поряд з цим, сімейне життя включає в себе фактичні союзи, в тому числі й незареєстровані, коли особи живуть разом, і навіть, тоді коли вони не живуть разом. В останньому випадку маються на увазі стосунки після розірвання шлюбу і той, хто проживає окремо від дітей, має право спілкуватися з ними.

Поняття сімейного життя охоплює також зв'язки між близькими родичами, насамперед між батьками та дітьми, навіть тоді, коли батьки дитини не перебували у шлюбі.

Потреба у недоторканості житла є колективно-індивідуальною і породжується тим, що житло є продовженням людської особистості, важливою гарантією їх свободи від незаконного проникнення до нього чи до іншого володіння особи, незаконного проведення в них огляду чи обшуку, а також незаконного виселення чи інших дій.

Потреба людини у захисті законом від втручання в особисте та сімейне життя, а також від посягань на недоторканість житла є індивідуальною і викликана фактами такого втручання та посягання.

Такий захист забезпечується державою спеціальними та організаційно-правовими гарантіями.

Потреба у вільному пересуванні і виборі місця проживання у межах кожної держави, а також залишенні любої країни, включаючи свою й поверненні в свою країну є аналогічним чином індивідуальною та генерується певними сімейними обставинами, зміною місця роботи, станом власного здоров'я та родичів.

Потреба чоловіка і жінки вступати у шлюб і створювати сім'ю є теж індивідуальною та аргументується взаємною симпатією осіб, інстинктом продовження роду, а також тим, що сім'я становить основну комірку суспільства.

Потреба у свободі думки, слова, переконання є колективно-індивідуальною і виринає тому, що це характеризує індивідуальність особи та демократизм держави. Кожна особа має свій погляд стосовно різних сфер життя і саме таким чином вона демонструє свою індивідуальність. Зазначені свободи можуть бути забезпечені лише у демократичній державі.

Потреба осіб, які позбавлені волі, у гуманному поводженні і поважанні їх гідності, властивої людській особі, є також колективно-індивідуальною та обумовлена принципом гуманізму.

Отже, можна сказати, що індивідуальні потреби (інтереси) (8 випадків) переважають над колективно-індивідуальними (6 випадків).

Економічні потреби (інтереси). Потреба володіти майном як самотійно, так і спільно з іншими є колективно-індивідуальною і умотивовується тим, що майно становить блага, об'єкти правовідносин, які людина споживає та використовує.

Потреба у праці є індивідуальною та виникає у зв'язку з необхідністю створювати і здобувати джерела існування для себе і своєї сім'ї, а також реалізувати свій творчий потенціал, виражати свою особистість.

Потреба у вільному виборі праці є також індивідуальною і пов'язана з різними здібностями, покликаннями, професійною підготовкою та освітою людей.

Потреба у благоприємних умовах праці є колективно-індивідуальною та зв'язана з тим, що вони є запорукою належного виконання роботи.

До таких умов відносять справний стан машин, верстатів і пристроїв, належна якість матеріалів та інструментів, необхідних для виконання робіт, їх вчасне подання, вчасне постачання виробництва електроенергією, газом та іншими джерелами енергоживлення, своєчасне забезпечення технічною документацією.

Потреба в умовах роботи, що відповідають вимогам безпеки та гігієни аналогічним чином є колективно-індивідуальною та пояснюється тим, що від них залежить здоров'я працівника, його працездатність, відношення до праці, інші економічні результати

виробництва, рівень життя, всесторонній розвиток людини як головної продуктивної сили суспільства.

Велику роль у її задоволенні відіграють юридичні гарантії, соціально-правове значення яких полягає в тому, що вони забезпечують працівникові реальну можливість користуватися певними соціальним благом, яке закріплене трудовим законодавством. Серед них можна виділити такі як: діяльність судових органів по відновленню порушених прав працівників, участь профспілкових організацій при розірванні трудового договору з працівником з ініціативи роботодавця.

Окрім цього, сприяють задоволенню зазначеної потреби професійні спілки, які створюються з метою представництва, здійснення захисту трудових, соціально-економічних інтересів членів профспілки.

Потреба в однаковій можливості просування по роботі на відповідні більш високі ступені є індивідуальною і зумовлюється підвищенням кваліфікації, здобуттям досвіду у процесі здійснення професійної діяльності.

Так, однією з найважливіших підстав для просування по державній службі є підвищення кваліфікації, яке проводиться не рідше одного разу на 5 років

До того ж з метою набуття практичного досвіду та перевірки професійної підготовки і ділових якостей особи, яка претендує на більш високу посаду, може проводитися стажування терміном до 2 місяців із збереженням заробітної плати за основним місцем роботи.

Медичні працівники проходять підвищення кваліфікації раз у три роки, а також курси спеціалізації для підвищення фахового рівня, що є обов'язковою умовою зайняття вищої посади.

Отож, слід відзначити, що індивідуальні (3 випадків) та колективно-індивідуальні потреби (інтереси) (3 випадків) є урівноважені.

Політичні потреби (інтереси). Потреба у правосуб'єктності є колективно-індивідуальною та роз'яснюється тим, що ні фізична, ні юридична особа не можуть діяти без визнання цієї властивості останніх. Виключно вона надає можливість вчиняти ті чи інші дії.

Потреба людини шукати притулок є індивідуальною і зринає в силу переслідувань, військових конфліктів між державами, надзвичайного стану у державі тощо.

Потреба людини у громадянстві є аналогічним чином індивідуальною та вигулькує у зв'язку з тим, що воно є передумовою для встановлення правового статусу особи в державі. У результаті цього, особа користується усіма правами, свободами і перебуває під захистом держави, як усередині країни, так і за її мкжами.

Потреба у свободі мирних зібрань і асоціацій є колективною і з'являється через неправомірні дії осіб.

Прикладом може слугувати Помаранчева Революція, яка була спричинена сфальсифікованими результатами виборів, в результаті чого переміг В. Ф. Янукович. Тобто, у даному випадку ідеться про неправомірні дії ЦВК, які виражаються у фальсифікації результатів виборів.

Також слід згадати Податковий Майдан та Революцію Гідності. Податковий Майдан був зумовлений наміром ВРУ ухвалити проект нового Податкового кодексу, яким вводився єдиний податок, що гальмував би розвиток торгівлі та всіх інших галузей, де він поширений, оскільки перешкоджав би укрупненню бізнесу та залученню інвестицій.

Революція Гідності виникла внаслідок припинення курсу Євроінтеграції Урядом Азарова. В результаті цього сотні людей були розстріляні міліцією, що було злочином проти людяності.

Окрім цього є неодноразові випадки, коли працівники аеропортів скасовували рейси з вимогою підвищити їх заробітну плату, адже вважали її несправедливою у порівнянні з оплатою інших професій.

Потреба в участі в управлінні своєю країною та вільному доступі до державної служби у своїй країні є колективно-індивідуальною та продиктована тим, що розвиток і розквіт держави залежить від кожного з нас і тому саме народ обирає представників до органів держави та органів місцевого самоврядування.

Потреба у створенні професійної спілки та вступі у неї є також колективно-індивідуальною і зумовлена необхідністю захисту та представництва інтересів працівників.

Для ефективного здійснення захисту і представництва профспілки є наділеними рядом прав і функцій у нормотворчості, правозастосуванні та контролі за дотриманням законодавства про працю та охорону праці.

Таким чином резюмуємо, що індивідуально-колективні потреби (інтереси) (3 випадків) переважають над індивідуальними (2 випадки) та колективними (1 випадок).

Потреби (інтереси) у сфері соціального захисту. Потреба у відпочинку є індивідуальною та є у зв'язку з тим, що кожна людина повинна відновити свої фізичні та духовні сили для подальшої роботи.

Вона забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, щорічної оплачуваної відпустки, скороченого робочого дня щодо

окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час [15, с. 145].

Потреба у соціальному забезпеченні також є індивідуальною та зароджується з факту соціальних випадків, зокрема, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від особи обставин, старості, інших випадків.

Гарантією забезпечення такої потреби є загальнообов'язкове державне страхування за рахунок страхових внесків громадян, підприємців, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення і створення мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Потреба у достатньому життєвому рівні є аналогічним чином індивідуальною і походить з того, що він є гарантією існування і прояву можливостей особи [16, с.94].

Потреба у соціальному та міжнародному порядку є колективною і вмотивовується наявністю глобальних проблем, вирішення яких можливе тільки при згоді і співпраці різних держав.

Така співпраця повинна ґрунтуватись на принципі взаємної вигоди, який включає в себе: отримання рівних можливостей, заборона дискримінації та недобросовісної конкуренції [17, с.225].

Потреба у захисті від безробіття є індивідуальною і постає у зв'язку із втратою роботи з об'єктивних причин, звільненням за власним бажанням, пошуком роботи тривалий час вперше, тимчасовими сезонними роботами.

Потреба у рівній оплаті за рівну працю є колективною та доводиться тим, що саме завдяки рівності можна порівнювати різні роботи, незалежно від того, чи ми маємо справу з працею робітника, інженера чи техніка, службовця чи керівника.

У кожній роботі наявні елементи, котрі можна порівнювати: фізичні, психічні зусилля, кваліфікація, професійний досвід.

Потреба у справедливій винагороді є індивідуальною і присвідчується тим, що саме завдяки ній можна забезпечити гідний рівень життя не лише працівника, але й членів його сім'ї.

Справедлива винагорода не повинна бути меншою, ніж мінімальна заробітна плата, і має бути рівною за рівноцінну працю.

Потреба у задовільному існуванні працівників та їхній сімей є колективно-індивідуальною і спричинена істотними недоліками трудового законодавства під час його застосування, а також невідповідностями із міжнародними нормами. Особливо це стосується законодавства про оплату праці.

Так, О. Волохов зазначає, що у чинному українському законодавстві існує значна прогалина стосовно форми оплати праці. У п.2 ст.1 Конвенції МОП №95 наголошується, що «у тих випадках, коли дозволено часткову виплату заробітної плати в натурі, має бути вжито відповідних заходів для того, щоб видача натури призначалася для особистого користування працівника та його сім'ї і відповідно їх інтересам». У свою чергу ст.23 ЗУ «Про оплату праці» встановлює, що «колективним договором може бути передбачено виплату заробітної плати натурою у розмірі, що не перевищує 30 відсотків нарахованої за місяць та є бажаною для працівників». Як стверджує автор, зважаючи на низьку активність вітчизняних профспілок щодо ведення колективних переговорів з метою укладення відповідного колективного договору, а також велику кількість приватних та малих підприємств, де профспілкові організації взагалі відсутні, вказане положення Закону має декларативний характер. Також науковець наголошує, що на практиці, роботодавець може абсолютно законно нав'язати працівникові виплату 30 відсотків від заробітної плати у

натуральній формі, змусивши підконтрольну йому профспілку чи інший представницький працівників укласти вигідний для нього колективний договір, перетворюючи працівників на окремих видах виробництва на безоплатних торгових агентів, які будуть змушені допомагати роботодавцям у реалізації дешевих продовольчих товарів переважно низької якості або ж короткого терміну споживання.

Окрім цього, вчений виділяє проблему встановлення мінімальної заробітної плати, яку вважав найскладнішою для України з часів незалежності. Саме у цій сфері, на його думку, можна спостерігати певну недосконалість вітчизняних норм, відсутність їх співвідношення із положеннями міжнародних стандартів, як універсальних, так і регіональних.

Потреба у найвищому досяжному рівні фізичного і психічного здоров'я є індивідуальною та пов'язана з тим, що фізичне та психічне здоров'я є первинною соціальною цінністю, на основі якої формуються, визначаються й оцінюються всі інші орієнтири і блага сучасного суспільства і, яка відображає біосоціальне буття людини.

Без нього у тій чи іншій мірі втрачають значення інші цінності, оскільки нездорова людина так чи інакше обмежена у своїй фізіологічній і соціальній активності, у спілкуванні, у побуті, у виборі місця проживання, в освіті, трудовій діяльності тощо.

Ба більше, це є важливий соціальний та економічний чинник, від рівня якого значно залежать економічні ресурси, фізичний, духовний і моральний потенціал суспільства.

Виходячи із вищезазначеного, бачимо, що індивідуальні потреби (інтереси) (6 випадків) переважають над колективними (2 випадки) та колективно-індивідуальними (1 випадок).

Культурно-духовні потреби (інтереси). Потреба в освіті є індивідуальною і доказується тим, що саме завдяки ній у людини розширюється світогляд і вона формується як особистість.

Ч.1 ст.13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права закріплює низку засобів задоволення потреби в освіті, серед яких :

- 1) обов'язковість і безплатність початкової освіти для всіх;
- 2) відкритість і доступність середньої освіти в її різних формах, включаючи професійно-технічну середню освіту, для всіх шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти;
- 3) однакова доступність вищої освіти для всіх на основі здібностей кожного шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти;
- 4) заохочення або інтенсифікація елементарної освіти по можливості для тих, хто не проходив чи не закінчив повного курсу початкової освіти;
- 5) активне проведення розвитку мережі шкіл усіх ступенів, встановлення задовільної системи стипендій і постійне поліпшення матеріальних умов викладацького персоналу (ч.1 ст. 13).

Потреба батьків у пріоритеті вибору виду освіти для своїх малолітніх дітей є колективною і повстає тому, що малолітня дитина ще не усвідомлює, який навчальний заклад їй краще обрати.

Потреба у вільному доступі до культурних цінностей є колективно-індивідуальною та появляється внаслідок свободи творчості та захисту інтелектуальної власності.

Спостерігаємо, що індивідуальні (1 випадок), колективні (1 випадок) та індивідуально-колективні (1 випадок) потреби (інтереси) є збалансованими.

Висновки. Підсумовуючи усе викладене, можна сказати, що у досліджених міжнародно-правових актах більше акцентовано увагу саме на потребах (інтересах) індивідуальних (20 випадків); зазначаються також колективно-індивідуальні (14 випадків) та колективні потреби (інтереси) (4 випадки).

За критерієм сфери життєдіяльності, в якій виникають та існують людські потреби (інтереси), серед останніх найбільшу питому вагу займають потреби особистісні (14 випадків (37 %)). Далі ідуть потреби (інтереси) у сфері соціального захисту (9 випадків (24 %)), політичні (6 випадків (16 %)), економічні (5 випадків (13 %)), культурно-духовні (3 випадки (8 %)).

Таким є результат потребового дослідження первинної ООНівської тріади Міжнародного білля про права людини. Наскільки такий спосіб дослідження є підставним (доречним), покажуть наступні дослідження.

Література:

1. Загальна декларація прав людини 1948 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?rlz>
3. Міжнародний пакт про соціальні, економічні і культурні права 1966 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?q=12>
4. Гаврилюк Р. А. Методологическая традиция доктрины естественного права: монография / Руслана Гаврилюк. – Черновцы: ЧНУ, 2012. – 788 с.

5. Рабинович П. М. Социалистическое право как ценность / П. М. Рабинович. – Львов: Вища шк. Изд-во при Львов. ун-те, 1985. – 168 с.
6. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. / П. М. Рабінович. – Вид. 10-те, доп. – Львів: Край, 2008. – 224 с.
7. Пацурківський П. С. Алгебра верховенства права або буттєвий устрій людського світу / П. С. Пацурківський, Р. А. Гаврилюк // Право України. – 2017. – №3. – С. 112–125.
8. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / А. Г. Маслоу; пер. с англ. А. М. Татлыбаева. – СПб.: Евразия, 1999. – 479 с.
9. Maihofer W. Recht und Sein. Prolegomena zu einer Rechtsontologie. – Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1954. – S.13 (розрядка В. Майхофера).
10. Рабінович П.М. Основоположні права людини:соціально-антропна сутність, змістова класифікація / П.М.Рабінович // Вісник Національної академії правових наук України.– 2013.– № 2 (73). – С.10-16.
- 11 Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: підручник / М.С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К.: Кондор, 2006. – 477 с.
- 12 Георгіца А. З. Конституційне право зарубіжних країн: підручник / А.З. Георгіца. – Тернопіль: Астон, 2003. – 432 с.
- 13 Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / О. Ф. Скакун. – Вид. 3-тє, доповн. і переробл. – К. : Алерта, 2012. – 524 с.
14. Трегубов Е. Л. Прао на справедливий суд у практиці Європейського суду з прав людини / Е. Л. Трегубов // Філософія права. – 2010. – №1. – С. 358-363.
15. Хромей В. В. Реалізація конституційного права на відпочинок. / В. В. Хромей// Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. – №4(69). – С.143-149.

16. Андрієнко І. Є. Достатній життєвий рівень як правова категорія / І. Є. Андрієнко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – №2. – С. 93-95.

17. Мікічурова О. В. Принцип взаємної вигоди в міжнародному економічному праві: монографія / О. В. Мікічурова. — К.: «Видавництво «Сталь», 2017. — 247 с.

Referenbces:

1. Zahal'na deklaratsiia prav liudyny (1948). Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015

2. Mizhnarodnyj pakt pro hromadians'ki i politychni prava (1966). Retrieved from <https://www.google.com.ua/search?rlz>

3. Mizhnarodnyj pakt pro sotsial'ni, ekonomichni i kul'turni prava (1966). Retrieved from <https://www.google.com.ua/search?q=12>

4. Havryliuk R. A.(2012). Metodolohycheskaia tradytsiia doktryny estestvennoho prava. Chernovtsy: ChNU.

5. Rabynovych P. M. (1985). Sotsyalystycheskoe pravo kak tsennost'. L'vov: Vyscha shk. Yzd-vo pry L'vov. un-te.

6. Rabinovych P. M. (2008). Osnovy zahal'noi teorii prava ta derzhavy. L'viv: Kraj..

7. Patsurkivs'kyj P. S. (2017). Alhebra verkhovenstva prava abo buttievyj ustrij liuds'koho svitu. Pravo Ukrainy.3, 112–125.

8. Maslou A. H. (1999). Motyvatsiia y lychnost'.SPb. : Evrazyia.

9. Maihofer W. (1954). Recht und Sein. Prolegomena zu einer Rechtsontologie. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

10. Rabinovych P. M. (2013). Osnovopolozhni prava liudyny:sotsial'no-antropna sutnist', zmistova klasyfikatsiia. Visnyk Natsional'noi akademii pravovykh nauk Ukrainy. 2 (73), 10-16.

11. Kel'man M. S. (2006). Zahal'na teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk. K.: Kondor.

12. *Heorhitsa A. Z. (2003). Konstytutsijne pravo zarubizhnykh krain. Ternopil': Aston.*
13. *Skakun O. F. (2012). Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk. K. : Alerta.*
14. *Trehubov E. L.(2010). Prao na spravedlyvyj sud u praktytsi Yevropejs'koho sudu z prav liudyny. Filosofiia prava. 1, 358-363.*
15. *Khromej V. V. (2013). Realizatsiia konstytutsijnoho prava na vidpochynok. Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. 4(69), 143-149.*
16. *Andriienko I.Ye.. (2015). Dostatnij zhyttievij riven' iak pravova katehoriia. Pivdennoukrains'kyj pravnychyj chasopys. 2, 93-95.*
17. *Mikichurova O. V. (2017). Pryntsyp vzaiemnoi vyhody v mizhnarodnomu ekonomichnomu pravi. K.: «Vydavnytstvo «Stal'».*